

UKF

Medlemsinformation 1 - nyhetsbrev febr 2004

Årgång 18

Sista avrättningen i Bro. Nya forskningsreslutat
Bro och Lossa hembygdsförening - Klint

Besök på Tammsvik Herrgård och Konferens
Lär känna din bygd - historia - verksamhet -
forskningsprojekt - Bro d'River Boys

Besök på Skällsta Säteri
Lär känna din bygd - Håtuna, en centralort i gammal tid

Vi bekantar oss med stjärnhimlen
Repris av hösten fulltecknade studiebesök

Prästen och separatisten i Bro på 1700-talet
Första romanen på svenska - Upplands sydligaste järnmanufaktur
Bro och Lossa hembygdsförening - Klint

Fornsigtuna - Signhildsberg
Vårens "grand-tour" - nytillkommet moment: medeltiden

Cykeltur i Lejondalsområdet
Järnmanufacturens vattendammar - jättegrytan
- "urskogen" - avrättningsplatsen
Bro och Lossa hembygdsförening - Klint

Kallelse till årsmöte onsd. 14 april, Villa Skoga
Föredrag och bilder från Island

Föreningen för
Upplands-Bro
Kulturhistoriska
Forskningsinstitut

Ordförande: Curt Dahlgren. Markviksvägen 19. 165 59 Hässelby, 0708-44 22 48
Sekr: Börje Sandén, Målarvägen 19, 197 30 Bro. 08-582 405 15 pg 27 58 94-4
Upplys. 08-582 405 15. Telesvar/fax 582 413 55. **UKF on Demand/Forskarakademin.** Bengt
Borkeby, 581 656 59 E-post ukforsk@algonet.se. Webbplats://www.algonet.se/~ukforsk

Kulturarrangemang 2004 UKF och Hembygdsföreningar

UKF:s egna arrangemang och ett urval av andra föreningsars

Vi tar vanligen upp en deltagaravgift på 20-40:- för publika aktiviteter beroende på våra omkostnader.

Tillsammans med den årliga medlemsavgiften är den vår viktigaste inkomstkälla.

Tisd 10 februari kl 19.00 Hembygdsgården Klint, Prästvågen 8. Bro

Sista avrättningen i Bro - Rånmordet vid nuvarande centrum 1840

Bröderna Ljung berättar om den fördjupade forskning de bedrivit kring mordet, rättegången, avrättningen och ett tidningsreportage med den dömdes tal på Bro härads avrättningsplats. Tidens vardagsförhållanden visas i ord och bild. Kaffe serveras. 30:-.

Vid cykelturen i Lejondalsområdet 8 juni besöker vi bl.a. avrättningsplatsen.

Arrangör: Bro och Lossa hembygdsförening

Onsd 10 mars kl 19. Tammsviks Herrgård och konferens, Låssa

Lär känna din bygd.

Besök på Tammsvik Herrgård och Konferens

Tammsvik bjuder till sig hembygdsintresserade i bygden. Vi får ta del av **UKF:s forskningsprojekt, Tammsviks historia** och nuvarande **verksamhet**. Kaffe serveras. **Bro d'River Boys** sjunger. För att kunna välja lämplig storlek på lokal behöver vi veta hur många som tänker delta. **Förhandsanmälan** till UKF en vecka innan: tel 582 405 15, telefonsvarare 582 41 355, eller ukforsk@algonet.se

Arrangör: UKF / Tammsvik

Onsd 24 mars kl 19. Skällsta Säteri Utställningshallen, nära Håtuna kyrka vid vägen mot Nyborg

Lär känna din bygd

Håtuna - en centralort i gammal tid. Håtunaleken och Fornsigstuna.

Skällsta Säteri bjuder till sig hembygdsintresserade i bygden.

Var blev kung Birger tillfångatagen? Börje Sandén berättar om Håtunalekens roll i historien och om sina aktuella studier kring det **medeltida** Fornsigstuna. Det är i år 20 år sedan amatörarkeologerna grävde fram den **forttida** kungsgården. De två Fornsigstuna och Signhildsberg är målet för årets "grand-tour" 16 maj.

Den nya ägaren av Skällsta, Karl-Erik Karlsson, bjuder på kaffe i sin stora utställningshall. **Förhandsanmälan** en vecka innan till UKF: tel. 582 40 515, telefonsvarare 582 41 355 eller ukforsk@algonet.se

Arrangör: UKF och Håtuna / Håbo-Tibble hembygdsförening / Skällsta säteri

Onsd 7 april kl 19. Kvistabergs observatorium Bro.

Repris av höstens övertecknade arrangemang

Vi bekantar oss med stjärnhimlen

Amatörastronomerna Johnny och Conny Ljung berättar om stjärnhimlen som före vår alltför "upplysta tid" var en del av människans vardag. Professor Oja ger några exempel på vad professionell astronomi handlar om.

Med hjälp av ett avancerat datorprogram studerar vi stjärnhimlens utseende vid olika tidpunkter. Vi får veta hur ett privat observatorium kom att knytas till Uppsala universitet. Om vädret tillåter finns planeter att beskåda i mindre kikare och teleskop. Om inte asteroidforskningen pågår just denna kväll får vi också besöka stora kupolen med Schmidtteleskopet. Och till slut frågan: Varför har fyra himlakroppar namn efter Upplands-Bro-bor?

Deltagarantalet är begränsat. **Förhandsanmälan** till 582 405 15, telesvar 582 413 55 ukforsk@algonet.se

Arrangör: UKF/Kvistaberg

Tisd. 20 april kl 19. Hembygdsgården Klint, Prästvågen 8. Bro

Jakob Mörk och Jakob Gripenstedt - två Brobor som skrev in sig i svensk historia.

Börje Sandén berättar om prästen Mörk i Bro, som skrev vårt lands första roman och fick sin tids stora utmärkelse men dog i största fattigdom i Bro. Samtida med honom var hovjunkaren på Lejondal, separatisten som vägrade att låta sina barn döpas av bl.a. Mörk. Gripenstedt skapade och drev i flera årtionden Upplands sydligaste järnmanufaktur vid Lejondal, vars rester vi besöker vid sommarens cykelutfärd 8 juni. Kaffe serveras. 30:-.

Arrangör: Bro och Lossa hembygdsförening

Sönd. 25 april kl 13. Skällsta Säteri, nära Håtuna kyrka, vid vägen mot Nyborg

Exkursion till platsen för "Håtuna-gruvan" vid Skällsta, där grafit bröts senast under 2:a världskriget. Ett arrangemang tillsammans med Håtuna/Håbo-Tibble hembygdsförening. Guide på platsen är kvartärgeologen docent Harald Agrell vid SGU i Uppsala, där han bl.a. arbetar med geovetenskapligt skyddsvärda objekt. Ev. får vi tillfälle att se de bilder som togs strax innan minnena av gruvverksamheten "städades bort" av en tidigare ägare för några år sedan. Visningen äger i så fall rum i nuvarande ägarens utställningshall. Om tiden tillåter besöker vi också den intilliggande Ingvarstenen och hör historien om ett vikingatåg, som finns belagt i två självständiga källskrifter. På hemsidan finns mycket skrivet om grafitgruvan och verksamheten.

Arrangör: UKF / Håtuna och Håbo-Tibble hembygdsförening

Kallelse

Onsd 14 april kl 19.00 Villa Skoga, Gamla landsvägen 4 nära stationen bakom Systemet i Kungsängen

UKF:s årsmöte med verksamhetsberättelse och stadgeenliga val.

Efter förhandlingarna ca 19.30: **Island, isländska sagor och bilder från en rundtur på ön.**

Börje Sandén besöker historiskt och geologiskt intressanta platser.

Sönd. 16 maj kl 13. Samling vid Signhildsbergs parkering. Åk väg mot Aske kursgård i Håtuna, därifrån tillfällig skyltning. Ingen förhandsanmälan.

Fornsigtuna/Signhildsberg - "grand-tour 2004"

Arkeologiska undersökningar - både de som verkställdes 1984 - 1988 och de som aldrig blev av på 1920-talet, isländska sagor, folkvisor, kulturhistoria, 80-talets debatt om "vaggan", gårdshistoria, gammal och ny historia, bl.a. Börje Sandén ställer frågorna: Vad var det egentligen för anläggningar som Aschaneus beskrev så detaljerat 1612? Kan det verkligen ha varit de forntida anläggningarna vi grävde ut?

Dagen avslutas med besök på en intilliggande "illegal" handelsplats invid "Habors vret" och "Habors källa". Observera att kapitlet Fornsigtuna i hembygdsboken Det hände i Upplands-Bro skrevs före de första arkeologiska utgrävningarna någonsin. Skildringen stöder sig således endast på historiska källor, bl.a. i form av en karta från 1600-talet, jordeboksuppgifter och andra historiska handlingar.

I väntan på en ny upplaga av hembygdsboken finns bokens text på UKF:s hemsida, liksom Saxo Grammaticus' berättelser från 1200-talet om Habor och Signhild och Aschaneus' iakttagelser 1612 i såväl originaltext som med modern svenska. Läs här kapitlet Fornsigtuna ur hembygdsboken

Arrangör: UKF/Håtuna och Håbo-Tibble hembygdsförening/Signhildsberg

Tisd. 8 juni kl 18.00. Samling vid Klint, Prästvågen 8, Bro

Cykelutflykt till Lejodalsområdet

Vi besöker de tre fördämningsvallar som finns kvar vid det vattenmagasin, vars vatten drev smideshamrarna vid Gripenstedts manufakturverk i mitten av 1700-talet, tar oss en titt på Bros enda jättegröta, dröjer en stund för att begrunda herrgårdens och slottets historia innan vi åker till landets minsta häradsallmanning med sin lilla urskog och Bro härads avrättningsplats, som finns inritad på den äldsta bevarade kartan över Bro. Om vi orkar och tiden tillåter tar vi oss till ruinerna av Lejodals sågkvarn mellan Hällkana och Roligheten. Vi gör en kaffepaus på lämplig plats. Som längst ca 7 km. tur och retur

Arrangör: Bro och Lossa hembygdsförening

Besök vår hemsida. Där får du riklig information om vår lokala historia som ofta också är rikshistoria. Här följer ett urval ämnesområden

Rösaring

Almarestäket

Kommunikationer

Kartor

Labyrinter

Håtunaleken

Ångbåtar

Jordeböcker

Skålgropar

Dalupproret 1743

Jungfrukrogen

Ortnamn

Fornborgar

Demokrati på 1700-talet

Ortsbor berättar

Låsa kyrkas arkiv

Runstenar

Kravaller 1810

Grafitgruvan

Sevärdheter i

Vikngar

Hålvägar

Håtuna krönikebok

Upplands-Bro

Fornsigtuna

Rövargrottan

Hembygdsbok 1820

länkar till

Granhammarsmannen

Ångbåtar

Kommentar till hembygdsboken

utförligare sidor

Fornsigtunas medeltida lämningar ?

Bakgrund och diskussionsunderlag inför föredrag på Skällsta Säteri och exkursionen till Fornsigstuna-Signhildsberg

Av Börje Sandén, december 2003; rev 2004-01-24

Arkeologiska undersökningar 1984-88 påvisade en forntida anläggning vid Signhildsberg

I kölvattnet på den infekterade debatten om "Svearikes vagga" blev det aktuellt med en mindre arkeologisk undersökning vid herrgården Signhildsberg i Håtuna socken inom nuvarande Upplands-Bro kommun. Journalisten Dag Stålsjö hade i en uppmärksam historisk TV-serie gått i bräschen för den s.k. Västgötaskolan som menade att bl.a. Fornsigstuna var att återfinna i Västergötland. Hans agerande på det vetenskapliga fältet resulterade i en fällande dom för osaklighet i radionämnden. Debatten var inte slut i och med den fällande domen år 1982. Den fortsatte ända upp i riksdagen, där det till och med efterlystes ett samarbete mellan yrkesforskare och amatörer.

Debatten om "vaggan" kom emellertid att spela en roll för den fortsatta frågan om vårt Fornsigstuna. Mycket snart - i en TV-sänd debatt mellan representanter för västgötaskolan och den akademiska forskningen - förklarade den senare att Fornsigstuna inte alls låg i Västergötland utan vid herrgården Signhildsberg i Uppland. Detta måste nog sägas vara ett alltför tvärsäkert uttalande vid denna tidpunkt. Dittills hade nämligen aldrig någon arkeolog satt spaden i jorden för att undersöka om det fanns jordnära bevis härför.

Det var just vid denna tidpunkt som jag fick uppdraget att skriva kommunens hembygdsbok och jag ansåg mig kunna hävda att ett Fornsigstuna funnits här hos oss, detta med hänvisning till historiska källor i form av s.k. jordeböcker och en aldrig publicerad handritad karta från mitten av 1600-talet. Kapitlet om Fornsigstuna var för övrigt det första som skrevs i boken och användes i manuskript av riksantikvarieämbetet vid den kartering som gjordes 1983, liksom visst övrigt material som jag ombetts att bidra med. Hela detta kapitel finns på UKF:s hemsida.

Några få månader efter hembygdsbokens utgivning hösten 1984 publicerades i Populär Arkeologi (1985:1) resultaten av undersökningarna vid Forsigtuna i såväl Västergötland som Uppland. Västergötlands Fornsigstuna visade det sig vara en ofullbordad ladugård från 1800-talet. Undersökningarna vid Signhildsberg skulle komma att utvidgas de följande åren och avslutades inte förrän 1988. Då hade arkeologin berikats med sin första utgrävda tingshög och två exempel på en dittills aldrig undersökt form av hallbyggnader uppbyggda på konstgjorda stenfundament (platåhus).

Här är inte platsen för en redogörelse av själva utgrävningarna, som kom att omspänna ca fem månader under sex grävperioder. En närmast komplett redogörelse finns i boken Fornsigstuna - en kungsgårds historia, utgiven av Stiftelsen Upplands-Bro Fornforskning 1991.

Medeltida lämningar vid Fornsigstuna?.

Så är vi då framme vid frågan om det funnits medeltida lämningar på platsen. Ett viktigt motiv för att välja

Signhildsberg för undersökningen 1984 var - förutom vissa historiska fakta - att det finns en utförlig beskrivning av platsen, sådan den såg ut 1612. Den är författad av Martin Aschaneus, som formellt - om än ej som titeln antyder - utsågs till riksantikvarie år 1630, samtidigt som de första riktlinjerna för antikvarisk verksamhet publicerades. Han var uppvuxen på granngården Aske. Hans redogörelse för Fornsigstuna inleder en längre beskrivning av Sigtuna stad.

Vi får veta att vid nuvarande Signhildsberg har legat ett "slott" (= befäst byggnad). Han säger att man ännu kan se den form slottet haft, se dess murar och borggård med sin ingång. Sträckmuren har fallit samman, och ner mot sjön syns stora högar och stenrösen innehållande både gråsten och tegelsten. Söderut finns en väldigt hög "stenresa som till äventyrs kan ha varit ett stentorn". Platsen är nu bevuxen med smärre och större granar och enbuskar.

Vid våra undersökningar gjordes ett försök att anpassa Aschaneus beskrivning till den fysiska verkligheten i Signhildsbergsparken. Eftersom det finns en rad osäkra faktorer i form av Aschaneus' minnesbild och människans ingrepp på platsen under tusen år, var det svårt att få puzzlet att gå ihop ordentligt. Men sammantaget borde de två möjligheterna till tolkning som gjordes vara tillfredsställande. Du kan läsa denna bedömning, sådan den kom till uttryck i Fornsigstunaboken. Hela den aktuella delen av Aschaneus' skrift finns att läsa på hemsidan i dels modern översättning, dels i originalstavning.

När jag nu talar för egen räkning måste jag erkänna, att allt det fascinerande som kom fram genom undersökningarna av Fornsigstuna blockerade tankarna för den verklighet, som vi faktiskt kommit fram till. Det vi funnit och undersökt var utan tvekan forntida anläggningar, hallbyggnader med lerklinade väggar och de karakteristiska taken. Dessa huskroppar har inte innehållit gråsten - och tegel! - som kunnat lämna sådana ruiner efter sig, som Aschaneus beskrivit. Han talar dessutom om murar och stenrösen av olika slag. Går vi till beskrivningarna i Rannsakingarna åren 1667 och 1672 så talas där t.o.m. om en borggård omgiven av en hålmur, om källarvalv och synliga våningar. Hålmurar var just den tidigaste formen av murar då teglet bildade ett skal kring ett osorterat innehåll. Läs också vad som står om Fornsigstuna i jordeböcker, i historiska handlingar och på gamla kartor.

Det Aschaneus beskrev måste ha varit en medeltida anläggning av något slag - och då inte någon enklare byggnad. Han uppfattar byggnationen som ett försvarsverk för Sigtuna stad eller ett "hus" (benämning på befäst byggnad). Före utgrävningarna läste jag ofta upp Aschaneus' text, när jag guidade besökare. Närmast efter utgrävningarna var det i stället resultat av dessa som var det intressanta. Så småningom - om ebbade det allmänna intresset för Fornsigstuna ut och jag kom att ägna mig åt andra fornminnesplatser.

Mitt inlägg kan ses som ett försök att blåsa nytt liv i obesvarade frågor kring en plats som fick följande beskrivning av Riksantikvarieämbetet på 1920-talet när man avlog en begäran om arkeologisk undersökning av Signhildskulle bekostad av en privatperson: "Enligt uppdrag får jag hemställa till Eder att godkänna detta uppskjutande och inte uppfatta det som ett undervärderande av undersökningens betydelse, Det helt motsatta förhållandet är i stället rådande. En undersökning vid Signhildsberg kan

nämligen träffa mitt i en av de mest centrala punkterna av svensk förhistoria."

Ärkebiskopssäte? eller ...

För fyra år sedan var det dags för Fornsigstuna i UKF:s årliga större exkursion till fornminnesplatser. När jag då citerade Aschaneus slog det mig att hans beskrivning knappast kan gälla det vi grävde ut! Han beskrev ju rester som inte var forntida utan *medeltida*. Vad kunde det ha varit för bygg-nad? Jag tänkte på hur påven Alexander III (munk vid Alvastra kloster - kanske därför särskilt intresserad av Sverige ?) på 1170-talet begärde att kung Knut Eriksson ("känd från TV", Jan Guillous serie och bok om Arn) skulle *återlämna* Fornsigstuna och ytterligare ett par gårdar i Upp-land till kyrkan. Det måste ha funnits en särskild anledning härför. Kyrkan måste ha hyst ett mycket starkt intresse för platsen.

Var det ett räntebärande markinnehav man var intresserad av vid denna tid? Senare vet vi att gårdar nyttjades på detta sätt. Finns det forskning kring denna fråga? Det är känt att kristendomen förde med sig många nyheter till nordens. En av dem var byggandet av större tegelhus. Kan denna teknik ha praktiserats i liten skala när det första biskops-ämbetet infördes? Kanske inför en av påven 1215 godkänd men aldrig verkställd återflytt av biskopssätet till Sigtuna. Före 1200-talet uppfördes faktiskt Mariakyrkan i Sigtuna med tegel och den mäktiga domkyrkan i Uppsala påbörjades på 1270-talet av franska arbetare. Den ovan nämnde kung Knut höll sig försöksad i en kraftig stenbyggnad på Visingsö. Borde det inte ha byggts en säker bostad för en biskop? Var det därför som kyrkan/påven varit intresserad av Fornsigstuna? Den frågan finns inte besvarad - den har väl inte ens blivit officiellt formulerad.

Dessa funderingar var *utgångspunkten för det resonemang som följer*. Jag har funderat över om Aschaneus' beskrivning av ruinerna på platsen ursprungligen kunde ha varit det biskopssäte som borde ha funnits i Sigtuna, men som man aldrig diskuterat platsen för. Kanske en påbörjad byggnad, som aldrig blev färdig?

Särskilt under den första kristningen har ju en biskop varit utsatt för mycket stor fara, (år 1088 dödades en biskop, i eller vid Sigtuna) och han borde, som vid Almarestäket, ha haft en befäst bostad. Aschaneus' tror att Fornsigstuna varit en del av Sigtunas försvar eller ett "hus", dvs befäst bygg-nad. Ett försvarsverk nordväst om Sigtuna låter emellertid mindre troligt. Ett sådant fanns ju i söder vid Almarestäket redan omkring år 1000.

Jag tillåter mig spekulera i dessa frågor eftersom knappast något går att bevisa med hjälp av inhemska skrifter. Den äldsta daterade uppländska skrift jag känner till gäller åren 1167-85 och den har inte med brevet till Knut Eriksson att göra.

... en kungsgård?

Vare sig ursprunget till byggnationen vid Fornsigstuna varit ett kyrkligt intresse eller inte, kvarstår faktum att här funnits en kungens gård under medeltiden. Jag tror att de byggnadsrester som beskrivs 1612, och senare i Rannsakingarna, helt jämnades med marken när Åke Rålamb började anlägga herrgården på 1670-talet. Det finns några intressanta fakta att ta fasta på. Fornsigstuna var ett levande begrepp. Ännu på

1600-talet finns det kvar på några kartor. Det finns också i jordeböckerna. Och det fanns som vi sett tydliga rester av ett "slott". Platsen Fornsigstuna är också omtalad i några histo-riska verk från 1500-talet, som jag återkommer till i en an-nan artikel. Hur kunde resterna så spårlöst försvinna, såväl fysiskt som i forskningen?

Ingen medeltida större anläggning finns omnämnd

Nu till ett mycket intressant faktum. Varken en biskopsborg eller en kungaborg på platsen hade mig veterligt diskuterats ännu för kort tid sedan. Därför tog jag kontaktat en forskare i Uppsala, som fått i uppdrag av Stiftshistoriska sällskapet att skriva ärkestiftets historia. Denne är färdig med den tids-period som jag aktualiserar. Jag frågade henne om hon i sina studier stött på något som skulle kunna antyda ett biskopssäte vid Fornsigstuna. Svaret var att ett sådant i form av en borg aldrig diskuterats. Beträffande Fornsigstuna kände hon väl till historiken som den framställs i boken om Forn-sigtuna. Eftersom det inte finns någon annan arkeologiskt grundad tolkning än den vi kommit fram till, så är det den som gäller för våra historiker.

En följdfråga blev då om en kungaborg hade diskuterats av arkeologer och medeltidshistoriker. Svaret borde finnas i Christian Lovéns stora doktorsavhandling från 1996 "Borgar och befästningar i det medeltida Sverige". På 550 sidor redogörs för alla typer av borgar, som på något sätt blivit dokumenterade antingen i skrift eller genom arkeologiska undersökningar. Även de allra minsta antydningar till någon form av borg behandlas. Men inget finns nämnt om Forn-sigtuna. Varför? Svaret finns faktiskt i avhandlingen. Där finns ingen hänvisning till Aschaneus' skrift och inte heller till Rannsakingarna vad gäller Håtuna socken. Det finns inte heller någon referens till Otto von Friesen som 1923 utförligt diskuterar medeltida lämningar med hänvisning till Aschaneus. En intressant kommentar av Friesen är följande: "Däremot är Signhildsberg jämförelsevis fattigt på minnen från forntiden." Han besökte platsen 1921 och iakttog den ansevärd gravhögen som brukar kallas Signhilds hög och några smärre högar på berget nordväst om huvudbyggnaden.

Friesen tror att Fornsigstuna kan ha kommit i biskops-stolens ägo i samband med att en missionsbiskop installerades i Sigtuna.

Lovén har muntligt förklarat utelämnandet av Fornsigstuna med att det endast kunde ses som en gård. Den utelämnade referensen till Aschaneus förklarar han med att dennes beskrivning av Sigtuna stad inte kunde anses trovärdig. Jag håller verkligen med om att staden och dess närmaste omgivning får en mycket vidlyftig beskrivning med alltför stora drag av fantasi.

Den för Fornsigstuna aktuella delen är emellertid inledningen och den behandlar Håtunalandet och det är där vi finner skildringen av de aktuella ruinresterna. Eftersom förekomsten av dem bekräftas omkring 60 år senare i såväl prästernas som befallningsmännens rapporter bör Aschaneus vara trovärdig i denna sak. Lämningarna är så påtagliga att hans samtida talar om ett slott. Själv tror han att de ingått i Sigtunas stadsvärn eller varit ett hus, dvs befäst byggnad.

Det är för övrigt dessa ruiner som 1559 motiverar Laurentius Petri att i sin "Svenska Krönikan" förlägga den urgamla sagan om Habor och Signhild till Fornsigstuna

eftersom en prinsessa ju borde ha bott på ett slott. Samma bedömning gör Johannes Messenius i sitt drama som uppförs i Stockholm 1612. Att sagan om Habor och Signhild kommit att förläggas hit är en fantasifull efterhandsrekonstruktion som dock grundar sig på iakttagbara lämningar vid Signhildsberg.

Några förutsättningar till en förklaring av hur ruinerna vid Fornsigstuna kunnat försvinna

Att ta bort forn lämningar hade bara något årtionde före herrgårdens tillkomst blivit i lag förbjudet i Europas äldsta fornminneslag från 1666, där det enligt Kungl Maj:ts påbud heter: "... hava vi för gott och nödvändigt ansett att bjuda och befalla alla våra trogna undersåtar, som detta i någon mån angå kan, att ingen ehoo han är, skall efter denna dag understå sig att på någorhanda sätt nederbryta eller föröda de borgar, hus, fästen, skansar eller stenkummel som ännu på en eller annan ort kunna vara tillfinnandes, ehuru ringa ock dessa kvarlevor vara må ....".

Om inte det här med stenmurar vid Fornsigstuna är en ren skröna måste det finnas något kvar under jord. Var det manne för att totalt dölja sin förbrytelse som Åke Rålamb tog bort samtliga synliga rester? Rålamb själv döpte snart om platsen (1678) till Signhildsberg, detta med tanke på att sagans Signhild skulle ha varit en kungadotter och som sådan borde ha bott på ett slott.

Det faktum att kung Birger 1299 undertecknade en handling i Fornsigstuna bör tyda på det funnits en byggnad värdig en kung (således inte bara en bondby som på 1600-talet). Denna byggnad kan ursprungligen ha uppförts för kungen/kronan i tidig medeltid, som en logisk fortsättning på den forntida kungsgården på platsen, eller rent av som en komplettering av den anläggning som kyrkan kan ha ägt och velat ha tillbaka. Sigurd Rahmqvist vid forskningsprojektet Det Medeltida Sverige har tillgång till flera daterade handlingar kring denna tidpunkt och drar den slutsatsen att kungen och ärkebiskopen var på inspektionsresa i denna del av Uppland och det råkade vara vid uppehållet i Fornsigstuna som handlingen undertecknades. Alternativet att Håtuna-leken 1306 ägde rum någonstans vid kyrkan, torde därmed kvarstå.

Mina spekulationer - jag vill understryka att det är just sådana - grundar sig på ett antal obeaktade skriftliga vittnesbörd. Kan de möjligen bana väg för en mer djupgående diskussion kring Fornsigstuna? Beträffande Aschaneus' beskrivning av platsen misstänker jag att den forntida kungsgård vi grävde ut mycket snart övertorvades och kanske inte ens observerades av honom. Vid vår undersökning togs s.k. fosfatprov i marken i den trädgårdsbetonade delen av parken runt herrgården. Dessa visade på en förhöjd mänsklig akti-vitet, som förutsattes härröra från den bondby som fanns där innan herrgården byggdes.

Nu finns det emellertid också ett antal skriftliga upplysningar från tiden 1666 till 1693 som skulle kunna bringa klarhet i frågan varför ruinerna inte lämnat några spår efter sig vare sig synligt eller i den historiska forskningen. Ett försök till förklaring, hur det kan ha gått till när dessa byggnadsrester, beskrivna i tre oberoende källor, försvunnit såväl fysiskt som i forskningen, kommer jag att presentera vid ett möte på Skällsta säteri nära Håtuna kyrka onsdagen 24 mars kl 19.00 och vid exkursionen till Fornsigstuna

söndagen den 16 maj. Du kan själv bilda dig en uppfattning om saken ge-nom att studera de kronologiskt ordnade fakta som jag sammanställt.

Platsen för den medeltida anläggningen

Om vi placerar en eventuell borg ungefär mitt på vägen som leder rakt ner mot herrgården, så stämmer väderstrecket "östernorr" in på platsen för herrgården, vilken plats av Aschaneus beskrivs sålunda: nedanför mot sjön syns några stora högar och stenrösor östernorr om förutnämnda borggårdsplats, bestående av både gråsten och tegelsten.

I Signhildsbergs källare finns bredvid pannrummet rester av gamla valv. En noggrannare undersökning av dessa borde kunna visa om de är medeltida eller från herrgårdens anläggande i slutet av 1600-talet.

År 1924 tog Sigtuna museum hand om rester av en mur som påträffades när en källare invid inspektorsbostaden skulle byggas. Man tog hand om tegelrester, glaserade keramikskårvor och en tegelsten. Det togs även prov på kalkbruket i fogarna. Kanske kan valven i herrgårdens källare och proven i museet dateras med moderna metoder.

Vad finns att göra för att bringa klarhet i de frågor jag ställt?

För att komma vidare är det nödvändigt att på något sätt få till stånd en arkeologisk undersökning i det aktuella området. Med markradar borde det vara möjligt att enkelt och snabbt finna underjordiska lämningar att närmare undersöka, såvida inte Aschaneus' beskrivning och de två Rannsakingarna efter fornminnen är rena påhitt.

Men det är inte bara i jorden det behöver grävas. Det finns arkiv också. I riksarkivet finns ett stort Rålambarkiv och på KB en stor handskriftssamling tillhörande släkten Rålamb. Kanske någon kan få forskningsanslag för att närmare studera handlingar i Vatikanens arkiv/bibliotek. Med den knapphändiga kunskap vi tycks ha om missions-tiden borde ett sådant uppdrag vara av allmänt intresse för svenska kyrkan.

Kommer någon av facket att ta sig an de frågor jag ställt? Eller är de fel ställda?

Är du intresserad av att se de handlingar jag har hänvisat till här ovan och inte har tillgång till internet, så finns inom kort ett häfte i A4-format framtaget med allt material inklusive den ursprungliga artikeln om Fornsigstuna i hembygdsboken *Det hände i Upplands-Bro (1984)* och några kapitel ur boken om Fornsigstuna - en vikingatida kungsgård.

Detta häfte liksom en del andra skrifter har jag förhoppningen om att kunna placera på biblioteken. Det går också att låna dem från mig. Tyvärr är portot nu drygt 20:-, men det går bra att hämta dem på Målarvägen 19, Bro. tel 08-582 405 15.

Medlemskap genom insättning av 90:- på pg 27 58 94-4.

Kommunen bjuder inte längre på tryckningen av vårt nyhetsbrev. Medlemsavgiften är ett viktigt bidrag till fortsatt utgivning.

Boje Sandén